

Vědecký orgán

Adam Kurz

Co je CITES

CITES neboli Úmluva o mezinárodním obchodě ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin byla podepsána 3. března 1973 ve Washingtonu, v platnost vstoupila 1. července 1975. Jejím podpisem byla završena dlouholetá snaha mezinárodního společenství o regulaci silícího tlaku mezinárodního obchodu na přírodní populace některých druhů rostlin a živočichů. Dosud k ní přistoupilo 175 zemí světa, a jedná se tak o jednu z největších globálních úmluv vůbec. Česká republika, respektive Československá federativní republika, přistoupila k úmluvě 28. února 1992, o tři měsíce později vstoupila úmluva v platnost. CITES reguluje mezinárodní obchod s ohroženými druhy živočichů a rostlin. Úmluva CITES v současné době chrání asi 5 000 druhů živočichů a 28 000 druhů rostlin celého světa. Druhy jsou řazeny do příloh I–III podle míry jejich ohrožení (v EU se používají přílohy A–D). Regulace mezinárodního obchodu je založena na vydávání povolení k vývozu a dovozu. Vývoz každého jedince, výrobku či odvozeniny druhů zařazených v přílohách CITES musí být odborně zhodnocen a měl by proběhnout pouze tehdy, pokud nebude mít škodlivý účinek na populaci ve volné přírodě. Každá smluvní strana musí ustanovit výkonný orgán, který tato povolení vydává, a vědecký orgán, který odborně posuzuje, zda obchodem nedojde k ohrožení druhu.

Úloha vědeckého orgánu v úmluvě CITES

Aby mohla úmluva CITES smysluplně plnit svoji funkci, tedy chránit planě rostoucí rostliny a volně žijící živočichy před nadměrným mezinárodním obchodem, musejí být opatření přijatá v rámci úmluvy založena na vyhodnocení věrohodných vědeckých údajů.

Na národní úrovni zastávají úlohu odborné podpory vědecké orgány CITES. Každá strana CITES je povinna ustanovit jeden či více vědeckých orgánů s vhodnou odbornou kvalifikací, které jsou nezávislé na výkonných orgánech. Pokud smluvní strana neustanoví vědecký orgán, ostatní státy neakceptují její vývozní povolení. Podoba vědeckých orgánů se v jednotlivých zemích značně liší. Může se jednat o jedinou státní instituci, vědecké pracoviště nebo výbor odborníků-speciálistů, velmi často jsou dva vědecké orgány,

Sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*) je zařazen v příloze I od roku 1977. Jedná se o druh, který je používán k sokolnickým účelům a celosvětově se s ním obchoduje ve velkém měřítku.

jeden pro rostliny, druhý pro živočichy. Není však důležitá podoba vědeckých orgánů, ale především jejich odborná způsobilost a schopnost nestranného úsudku.

Poslání a hlavní povinnosti vědeckého orgánu jsou dány v článkách III a IV úmluvy a dále v rezoluci Konference smluvních stran č. 10.3. Jeho zásadní úloha tkví v posouzení, zda vývoz exemplářů z přílohy I či II nebude mít škodlivý účinek na zachování druhu ve volné přírodě. Toto posouzení (tzv. non-detriment findings; NDFs) provádí vědecký orgán vyvážejícího státu na základě informací o rozšíření druhu, velikosti populace, po-

pulačních trendech a dalších ekologických a biologických parametrech, dále na základě informací o míře obchodu, vnitrostátním využívání druhu a dalších faktorech ovlivňujících druh ve volné přírodě.

Vědecké orgány jednotlivých států průběžně sledují stav populací druhů z přílohy II na svém území, vyhodnocují míru obchodu a je-li to nutné, navrhuji omezení vývozu exemplářů těchto druhů, aby byly zachovány v celém rozsahu výskytu a v takové početnosti, která by byla v souladu s jejich úlohou v ekosystémech, v nichž se vyskytují, a nebylo nutné je zařadit do přílohy I.

Vědecké orgány všech stran shromažďují a analyzují informace týkající se vlivu mezinárodního obchodu na populace volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a připravují návrhy na zařazení druhů do příloh úmluvy.

Vědecké orgány v EU

Vzhledem k tomu, že EU vystupuje jako jeden celek, nezávislé vědecké orgány členských států mezi sebou diskutují o svých vědeckých stanoviscích a koordinují svůj postoj v rámci celé Evropské unie. Ke kooperaci a koordinaci mezi vědeckými orgány členských států byla zřízena Vědecká prověřovací skupina (Scientific Review Group; SRG), která sestává ze zástupců vědeckých orgánů všech členských států a je vedena zástupcem Evropské komise (EK). SRG se schází přibližně čtyřikrát ročně v belgickém Bruselu a přezkoumává vědecké otázky týkající se CITES a regulace obchodu s ohroženými druhy rostlin a živočichů v rámci EU. Body jednání mohou navrhnout členské státy nebo komise. Vědecké orgány členských států by měly na základě diskuse dospět v jednotlivých otázkách ke společnému postoji, který je pak prosazován jednotně v celé EU. SRG například posuzuje, zda obchod nemá škodlivý vliv na populace druhu ve volné přírodě. Pokud vědecký orgán jednoho ze členských států vydá negativní stanovisko k dovozu exemplářů určitého druhu, musí o tom být neprodleně informována EK, která dále informuje všechny členské státy. Na následujícím zasedání SRG je diskutováno o datech, na základě kterých se vědecký orgán členského státu rozhodl vydat negativní stanovisko k dovozu. Pokud dojde SRG k závěru, že negativní stanovisko bylo vydáno oprávněně, stává se společným pro všechny členské státy a dovoz exemplářů tohoto druhu z dané země vývozu (v některých případech ze všech zemí, na jejichž území se druh vyskytuje) je do celé EU zastaven. Vývozní země je následně informována komisí o negativním stanovisku k dovozu do EU a o skutečnostech, na základě kterých bylo formováno. Negativní stanovisko je platné tak dlouho, dokud není na základě nových vědeckých dat, která by prokázala, že obchodování s tímto druhem nemá škodlivý vliv na přežití druhu v přírodě, na zasedání SRG přehodnoceno a změněno na pozitivní. Pokud nejsou žádné nové informace, které by hovořily pro změnu negativního stanoviska, může být stanovisko SRG změněno na oficiální zákaz dovozu, publikovaný v nařízení Evropského společenství (ES). Dovoz do ES může být omezen z následujících důvodů:

- může mít škodlivý účinek na stav zachování druhu nebo na rozsah území, na němž se vyskytuje příslušná populace daného druhu;
- živé exempláře druhů zařazených v příloze B mají vysokou úmrtnost při přepravě

nebo u nich bylo zjištěno, že pravděpodobně značnou část potenciální délky svého života v zajetí nepřežijí;

- zavedení živých exemplářů těchto druhů do přírodního prostředí ES představuje ekologické ohrožení druhů ve společenství původních.

Pokud dojde SRG k závěru, že u určitého druhu je nedostatek informací o ohrožení druhu nebo míře obchodu s ním, může vydat tzv. no opinion. V takovém případě jsou členské státy povinny informovat SRG o všech žádostech o dovoz tohoto druhu do ES. Dovoz je pak posuzován všemi členy SRG a na základě získaných informací je formulováno pozitivní nebo negativní stanovisko.

Dovoz a vývoz exemplářů CITES

Vědecký orgán se na žádost MŽP vyjadřuje ke všem dovozům a vývozům exemplářů z příloh A a B do nebo z ČR. Stanovisko vědeckého orgánu je nezbytným podkladem řízení o udělení dovozního či vývozního povolení a bez tohoto stanoviska nelze tato povolení vydat. U každého dovozu či vývozu se jednotlivě zkoumá, zda by nemohlo dojít k ohrožení druhu ve volné přírodě.

Dovoz

Vědecký orgán na základě všech dostupných podkladů a informací zkoumá, zda dovoz exemplářů druhů zařazených v příloze A nebo B nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu nebo na rozsah území, na němž se vyskytuje příslušná populace daného druhu.

Vědecký orgán musí být ubezpečen, že zamýšlené ubytování pro živé exempláře druhů zařazených v příloze A nebo B v místě určení je vybavené způsobem, který odpovídá biologickým nárokům druhu, umožňuje řádnou péči o exemplář a je vhodný k ochraně druhu v zajetí.

Vědecký orgán musí prověřit všechny další okolnosti, které by mohly mít negativní vliv na zachování druhu.

Dovoz exemplářů druhu z přílohy A je možno uskutečnit pouze pro tyto účely:

- pro pokrok vědeckého poznání nebo k biomedicínským účelům, ale pouze za předpokladu, že nejsou k dispozici exempláře narozené a odchované v zajetí;
- pro chovatelské nebo pěstitelské účely, které přispějí k zachování druhu;
- pro výzkum a vzdělávání zaměřené na ochranu nebo zachování druhu;
- pro jiné účely, které přispějí k ochraně druhu.

Vývoz

Vědecký orgán prověřuje, zda odchyt nebo sběr exemplářů druhů zařazených v přílohách A, B a C a jejich vývoz nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu

Mexický kaktus *Lophophora jourdaniana* je zařazen v příloze II. Tento druh, který byl popsán v roce 1975 v časopise *Kaktusy*, je v rámci úmluvy CITES považován pouze za synonymum známého mexického peyotlu *Lophophora williamsii*.

nebo na rozsah území, na němž se vyskytuje příslušná populace daného druhu.

Vědecký orgán musí prověřit všechny další okolnosti, které by mohly mít negativní vliv na zachování druhu.

Výjimky ze zákazu obchodních činností

Vědecký orgán vydává na žádost výkonných orgánů odborné stanovisko k vydání výjimek ze zákazu obchodních činností. Stanovisko vědeckého orgánu je povinným podkladem správního řízení o výjimce v těchto případech:

- jedná se o exempláře živočišných druhů narozené a odchované v zajetí;
- exempláře jsou určeny pro pokrok vědeckého poznání nebo k nezbytným biomedicínským účelům;
- exempláře jsou určeny k chovatelským nebo pěstitelským účelům, které přispějí k zachování dotyčných druhů;
- exempláře jsou určeny k výzkumným nebo vzdělávacím účelům zaměřeným na ochranu nebo zachování daných druhů.

Aby mohl být exemplář uznán za narozený a odchovaný v zajetí, musí splňovat několik podmínek stanovených právem ES:

- exemplář je potomkem nebo je odvozen z potomstva narozeného nebo jinak vyprodukovaného v kontrolovaném pro-

středí některé z těchto kategorií rodičů:

- rodiče, kteří kopulovali nebo jejichž gamety byly jinak přeneseny v kontrolovaném prostředí, jestliže se jedná o pohlavní rozmnožování;
- rodiče, kteří se nacházeli v kontrolovaném prostředí, když započal vývoj potomstva, jestliže se jedná o nepohlavní rozmnožování;

■ chovná skupina byla založena v souladu se zákonnými ustanoveními platnými v době získání a způsobem, který nebyl na újmu přežití příslušného druhu ve volné přírodě;

■ chovná skupina je udržována bez doplňování exemplářů z volné přírody, s výjimkou příležitostného doplňování živočichy, vejci nebo gametami v souladu s platnými zákonnými ustanoveními a způsobem, který není na újmu přežití příslušného druhu ve volné přírodě, pouze pro jeden nebo více z těchto účelů:

- zabránění nebo zmírnění škodlivého vlivu příbuzenské plemenitby, přičemž objem takového doplňování je dán potřebou nového genetického materiálu;
- použití zabavených živočichů v souladu s čl. 16 odst. 3 nařízení (ES) č. 338/97;
- výjimečné použití jako chovná skupina;

■ chovná skupina sama v kontrolovaném prostředí vyprodukovala potomstvo druhé nebo další generace (F2, F3 atd.) nebo je spravována způsobem, který se prokázal jako schopný spolehlivě produkovat potomstvo druhé generace v kontrolovaném prostředí.

Pokud exemplář nespĺňuje všechny uvedené podmínky, nelze jej uznat za narozený a odchovaný v zajetí. Exemplář musí být navíc označen takovým způsobem, aby byl jednoznačně identifikovatelný a nezaměnitelný s jinými exempláři.

Vědecký orgán rovněž posuzuje, zda exempláře rostlinných druhů byly uměle vypěstovány. Pokud ano, jsou takové exempláře vyňaty ze zákazů obchodních činností.

Premísťování živých exemplářů v rámci ES

Vědecký orgán se vyjadřuje k přemísťování exemplářů z přílohy A, u kterých je na dovozním povolení nebo potvrzení ES specifikováno povolené místo určení (jedná se zejména o exempláře pocházející z volné přírody). Vědecký orgán musí být ubezpečen, že zamýšlené ubytování pro živý exemplář v místě určení je vybavené způsobem, který odpovídá biologickým nárokům druhu, umožňuje řádnou péči o exemplář a je vhodný k ochraně druhu v zajetí.

Vědecký orgán v ČR

Vědeckým orgánem CITES je v České republice Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky (AOPK) ČR.

Kompetence vědeckého orgánu jsou stanoveny v §27 zákona č. 100/2004 Sb. a dále v právních předpisech ES. Vědecký orgán ČR provádí odbornou podporu orgánů státní správy včetně Ministerstva životního prostředí.

Převážná většina agendy vědeckého orgánu CITES spočívá ve vydávání odborných stanovisek. Jedná se zejména o stanoviska pro MŽP k dovozu, vývozu a přemísťování exemplářů CITES a od roku 2004, kdy vstoupila ČR do EU, rovněž o stanoviska pro krajské úřady, správy CHKO a NP k výjimkám ze zákazu obchodních činností. Vstupem ČR do EU tak vědeckému orgánu mnohonásobně narostla agenda. Například v roce 2003 vypracoval vědecký orgán 114 stanovisek, v roce 2005 to bylo již 745 stanovisek. V roce 2008 bylo vědeckým orgánem vydáno 647 stanovisek, z toho 640 stanovisek k výjimkám a pouze sedm k dovozu exemplářů CITES do ČR. Od roku 2009 jsou stanoviska k výjimkám ze zákazu obchodních činností vyřizována výhradně elektronicky prostřednictvím informačního systému Registr CITES, který je spravován MŽP. Tato moderní webová aplikace zjednodušuje celý proces žádosti výkonných orgánů o stanovisko a jeho vypracování vědeckým orgánem, a urychluje

tak řízení o výjimkách ve prospěch žadatelů. Z celkového počtu 640 stanovisek k výjimkám bylo pouze 46 nesouhlasných. Značná část stanovisek se týkala exotických druhů, jako jsou suchozemské želvy (*Testudo hermanni*, *T. graeca*, *T. marginata*) nebo papoušci (*Amazona leucocephala*, *A. oratrix*, *Ara macao*), ale i některých našich druhů dravců (*Falco peregrinus*, *F. cherrug*, *Tyto alba*, *Athene noctua*).

Velká část vydávaných stanovisek k výjimkám se týká chovatelů, kteří žádají o uznání svých odchovů. V takových případech je pak často nutné provést u žadatele odborné šetření a posoudit, zda je chovatel schopen odchovávat mláďata uvedeného druhu ve druhé generaci v zajetí. Vědecký orgán vypracovává rovněž odborná stanoviska a znalecké posudky pro Českou inspekci životního prostředí, Policii ČR a Celní správu ČR. Spolupracuje s vědeckými orgány jiných států, Evropskou komisí, Sekretariátem CITES a s mezinárodními i nevládními organizacemi, jako jsou UNEP-WCMC, TRAFFIC aj. Zástupci vědeckého orgánu CITES jednají o odborných otázkách týkajících se mezinárodního obchodu s ohroženými druhy na zasedáních Vědecké prověřovací skupiny, Výborů CITES pro rostliny a pro živočichy a na Konferencích smluvních stran CITES, kde se jedná o změnách v přílohách a nařízeních úmluvy CITES.

Nezanedbatelnou úlohu v činnosti vědeckého orgánu CITES ČR hrají aktivity spojené s propagací úmluvy CITES a se vzděláváním široké i odborné veřejnosti. Vědecký orgán vydává propagační a informační letáky, metodické příručky a další materiály s tematikou CITES, pořádá odborné semináře pro orgány státní správy s cílem zlepšit implementaci úmluvy v ČR, účastní se konferencí, seminářů a debat s odbornou i širokou veřejností a publikuje informace o úmluvě CITES v odborných časopisech.

Snímky A. Kurz

Autor pracuje v samostatném oddělení vědeckého orgánu CITES, AOPK ČR

SUMMARY

Kurz A.: CITES – Scientific Authority of the Czech Republic

Under the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES, also known as the Washington Convention), each Party shall designate at least one national Scientific Authority with appropriate qualifications which shall be independent of the national Management Authority or Authorities. The main task of CITES Scientific Authorities is to technically support Management Authorities, so that decisions made by the latter are

based on scientifically sound data ensuring that trade in the wildlife species covered by CITES shall not be detrimental to the survival of those species in the wild. CITES Scientific Authorities collect and analyse data on the target species and on the effects of international trade on their populations in the wild. The Agency for Nature Conservation and Landscape Protection of the Czech Republic was designated as the Czech Republic's CITES Scientific Authority. The Czech Republic's CITES Scientific Authority provides the Public Administration authorities with technical/expert opinions and it also deals with other issues and matters involving the implementation of CITES.